

శ్రీ రస్తు. శ్రీ ఉత్తర విప్రవంశ వ్రదివక.

ఇది,

శ్రీ మహారాసు గవర్న మోటు సాల్టు యుగోగస్థుడు

శ్రీ విజయనగర పురి వాస్తవ్యుడు

అను

కుప్పిలి కృష్ణమూర్తి

కవితే,

రచియింపఁబడినది.

FIRST EDITION, 1000 COPIES.

PRINTED AT "SRI SEETARAMA VILAS PRESS
ICHCHHAPURAM.

1910

[వల 0—4—0

REGISTERED COPY RIGHT.]

శ్రీ రఘుపతి
శ్రీ ఉత్తర విప్రవంశ వచనము.
MADRAS.

శ్రీ మదరాసు నవన్మ బుక్స్ వాల్సు శుక్లకోటేశ్వరము

శ్రీ విజయనగర పుర వాల్సు వా

అను

కుప్పిలి కృష్ణమూర్తి

కవిచే,

రచియుండునది.

FIRST EDITION, 1000 COPIES.

PRINTED AT "SRI SEETARAMA VILAS PRESS"
ICHCHHAPURAM.

1910

[వల 0—4—0

REGISTERED COPY RIGHT.]

పీఠిక.

అర్యవర్యులారా !

నేను చిరకాలమునుంచి హేతన్తగ్రంథమును రచియింపన ద్వేషించి యిటీవల అట్టి వాముద్యమముచకు నస్మదీయకులను జనితులును, మహానీయులును నగు శ్రీ గాన భిష్ణిలి అప్పల నృ సింహ శిర్డగారి ప్రోత్సాహమునకునుగా అనేక గ్రంథముల ను పరిశీలించి నేని గ్రంథమును విరచించితిని. బ్రహ్మశ్రీ మన్నవ బుచ్చయ్య పంతులు, పెద్దరామత్యును, సింహవాజపేయ పండి తులు, శ్రీకృష్ణపండితులు, శ్రీమాన్ కాంధూరి లక్ష్మణాచార్యులు చే రచియించిన గ్రంథములలో శిష్టకర శాస్త్రము సాముదా యమునుసూర్తి కంతవనకు నక్కాపండియున్నది, గాని అ సద్దేశ్యములగు శిష్య కులగుంబులయొక్క యుత్పత్తి, స్థితి, క్రి యాచార వ్యవహార కర్తవ్యముములంసూర్తి పులముగాదెలి యవచ్చునందులకు పరిత పామర జనాకిం గూడిదలియునటుల తేటతెల్లమును తెనుగు మాటలచే నేని గ్రంథమును విరచించితిని. భవిష్యత్పురాణము, పద్మపురాణము, విష్ణుపురాణము, బ్రహ్మాం డపురాణము, సూర్యపురాణము, బృహన్నారదీయము, పరాశర స్మృతి, ఉజ్వలము, విశ్రవంతము, దశవిధబ్రాహ్మణ శాఖావరము, చరణప్రవాహము, నాడిశాస్త్రము, వేదసారాయణ శధా సుధా రవము, అనునీ ముదలగునీ ప్రాచూణిక గ్రంథములను బరిశీలించి తత్తత్ప్రారంభములంజేర్చి యొక్కచో నీ గ్రంథమును

గూర్చి పురాతనమునుండి యాహించుచున్న నా మనోగథము
నునిర్విఘ్నముగా నెరఱేర్చుకొంటిని. గ్రంథరచన కిదియే ప్రప్రథ
మవశిష్టముబగుటచే దీనిబడించెడి నుగూ గణ గ్రహదైత్య వరా
యణులగు విద్యోక్ నుహృద్వరులెల్లరింపలి యసంఖ్యాకంబులగు
వ్యాకరణాది దోషపుంజంబుల మన్నించి అట్టివాని దెల్పినయె
డ రెండవకూర్పున సవరించెన.

చ1 వెలయగ న స్తవీయ కులవిశ్రుత గ్రంథము నెప్పునుంచుతి
ప్పిలికుల పానముడుచువివేక యశోధనుడవ్యవస్థాదా
ప్పల నరసింహశర్మగగబల్కినఁ బూరికఁ కొన్నిచు న్నకం
బులు బరికించి చేసితిని మోనిముశోచిత దీనినెంచగానో.

క1 ఒప్పుగబెంచిన కీరము ।

తప్పలు బల్కినను విని ముసంబండుగతిన్ ।

తప్పలు నీకృతిఁ గల్గిన ।

నొప్పులుగాగొన నుతింతునో య ధురాధా ।

క1 వినయ నిధి రంగయాఖ్యుని ।

తనయుండన్ విజయనగర ధాముడఁ ద్విజుడకన్ ।

ఘనమగు నేతగ్గంధం ।

బును జేసితి కుప్పి కృష్ణమూర్త్యాహ్వానముడకన్ ।

అచ్చాపరము, }
30-6-1910 }

ఇట్లు,
అక్షి జనమిత్రుడు
Kuppili Krishnamurti,
AUTHOR.

శ్రీ

ఉత్తర విప్రవంశ ప్రదీపిక.

(ప్రథమాధ్యాయము.)

శ్లో॥ గణాధిపం విఘ్న గణాప మర్చనం ।
పమ వ్రజేన్ద్రాగ్ర నరైక పూజనం ।
స్వధర్మ కల్పద్యయ ముచ్చితమై ।
రగమ్యయాపం ప్రణామో స్థి సర్వదా ।

ఉ॥ శ్రీ వెలయం జగంబులకు

దేవ్యానరించు కళాంకునినదలని

కవి యెలర్పదారిచి న

టిందిన యజ్ఞసహస్రములు త

జ్ఞానభవారి పెంజడను

బ్రాహ్మలబట్టి యెయ్యాలయ్యుచున్!

గ్రేవలకాదు విఘ్న పరికిన్

వినుతింతు నికాంతు భక్తితోన్!

ఉత్కల వివ్రవంశ ప్రదీపిక.

ఉ1 కుందతుమార హీరశత

కోట్యహిరాజ గిరీశకాశ పూ

శ్రేందువియన్నదీకలశ

నీరధికల్పితరు ప్రభాకృతీ

శందళితారవింద భవ

కల్పిత మోహిని ధాత్రిగోహిని

వందనమోనార్చిత. వా

ణి బురాణిక్య పా వ్రపూరణి

జగదాధారునకు నమర్పితంబుగా నేరచియింపంబూనిన
తక్కుల వివ్రవంశ ప్రదీపిక యనునీ మహా గ్రంథంబునకుం గదా
క్రమంబెట్టులనిన !

వివ్రవంశ కాళా వివరము.

శ్లో1 మహారాష్ట్రాంధ్ర ద్రవిడా

కర్ణాటచ్చేవ ఘూర్జరాః॥

ద్రావిడాః పంచదా ప్రోక్తా

వింధ్య దక్షిణ వాసినుః

సారస్వతాః కాశ్యకుజా

గౌడా ఉత్కల మైథిలాః॥

గౌడా పంచ విధాః ప్రోక్త

పంచాధ్య దుత్తరవాసినుః । (వివ్ర వంశము)

ఉత్కల విప్రవంశ ప్రదీపిక.

తే. గీ. బ్రాహ్మణులు రెండువిధముల బరగుచుండు!
 రవని ద్రావిడులని గొడులనియు వరుస!
 వీరు నివసించియుండుదు వింధ్యగిరికి!
 కుశలులై దక్షిణోత్తర దిశలయందు!

పంచద్రావిడ బ్రాహ్మణులు వింధ్యకు దక్షిణ దేశమునను,
 పంచగౌడ బ్రాహ్మణులు వింధ్య కుత్తరదేశమునను నివసించు
 ను, వీరువేద పేర్తులైవరమ పవిత్రంబగు వృత్తులంబరగి పట్టా
 ర్మ నిరతులై వరులుచుండురు.

పంచద్రావిడ బ్రాహ్మణులు.

1. మహారాష్ట్రీలు. 2. ఆంధ్రులు. 3. ద్రవిడులు. 4. కర్ణా
 టకులు 5. ఘూర్జరులు.

పంచ గౌడ బ్రాహ్మణులు.

1 గౌడులు. 2. మైథిలలు. 3. ఉత్కలులు. 4. సారస్వతులు
 5. కన్యాకుబ్జులు.

ఈదశవిధ బ్రాహ్మణులలో కూడా పెక్కునువకాఖిలు గల
 వ్రుఱు అట్టి నువకాఖిలనిదివరకే "విప్రవంశము." "దశవిధ బ్రా
 హ్మణ కాఖా వివరము" అను గ్రంథములలో విరళముగా వర్ణా

ణింపబడి యుండుటచే నయ్యదియ్యడ గ్రంథవి స్తర భీతిచే వివరిం
పలేదు అందు శాఖాభేదములయొక్క సుత్పత్తికారణములు న
క్కాణించక పోవుటచే నివ్వదు పంచగౌడులలోని నుత్కలబ్రా
హ్మణ శాఖలనుగూర్చి కొంతవివరించెద.

ఉత్కల బ్రాహ్మణోప శాఖావివరము.

ఉ1 శాశని ఘటియాకొటికి

సాంతోయు శ్రోత్రియ భాద్రసాహు పం!

డా శతవ స్తిశిష్టకర

గాఖ్యులు నుత్కల దేశవిప్రులై

దేశవిదేశముల్ దిరుగు

దిట్టరులౌటను దెల్పనోడు వా!

తాశను ధైవవారి వివి

ధాంతర శాఖల పెక్కు వర్తనల్! (విప్రవంశము)

క1 హలధరులు మరియుబూజా!

రులు నైవ ర్తిరచు ద్విజవరులకు మహాస్తా!

నులు హోధువా పాండాలని!

పిలుతురు వాడుకగ మూడు పేరులచేతన్!

కావుననీ దశవిధనువశాఖలలో పెక్కు శాఖలుకలవు. అండు
పండాలలో

- (1) మహాస్తానులు. (2) పూజారులు. (3) శశాంకువాలు
(4) సారువాలు (5) దానవాలు.

2 కరణాలలో (1) శిష్టకరణాలు (2) శిష్టకాయస్థులు (3) అంబ
స్థులు. 4. నూతకాయస్థులు. (5) వైశ్య
కాయస్థులు. అని దశవిధములు.

గీ! గౌడ విప్రులగుచు ఘనరాచకార్యని
ర్వాహకత్వనిపుణ వైభవమున!
శిష్టలైచరింప శిష్ట కరణములని
వాడుచుండు రథిలవసుధ జనులు!

కావున శిష్టకరణములను గౌడ విప్రులుత్కల దేశమునుండి
లొకి కాదిరాచకార్యములపై నీకలింగ దేశమునకేతెంచి వారి
వారి కులాచారములను విడువక నంచరించెదరు.

ఉ! శ్రీయతలొక్క వర్తనులు
శిష్టగుణుల్ క్షతుపద్మహాధి పా!
మేయఘనాపరాధిమల
మిత్ర విషూదన తాభియుక్త భూ!
నాయకమాన్య శిష్టకర
కాఖ్యలు ఏరల జాతపద్మ పా!

త్రాయకనేత్రజన్మలును

తత్కరగాభిను దాల్తురెంతయున్! (విప్ర)

టీక: శ్రీయార-శోభాయుక్తమైన, శౌర్యరత్నములు-శౌర్య ప్రవర్తన గలవారను, శిష్టగుణుల్-శేష్మమైన గుణములుగలవారను, క్రతు పద్ధతిహాధి పామేయఘనా పరాభిదులు అనగా క్రతుపద్ధతిహాధిపా-యజ్ఞ వాటికాధి కారులచేత, ఆమేయ-తప్పక కానట్టిన్ని, ఘన-యెప్పుడైనట్టిది అపరా భిదులు-ఇతర నామములను నడచిన వారలును, అమిత్ర-శత్రులు, విరూ దనతా-మడికంతుటకుండు, అభియుక్త-ఏకీకరించి, భూవాల్యులు-విజ్ఞాని ధిపులచేత, మాన్య-మన్నింపబడిన, శిష్ట-గ్రామ్యులు-శిష్టకర్మము చేయు లవారును, అజాత పద్మప-త్రాయక నేత్రజనులను అనగా-ఆ-విష్ణుమూర్తియొక్క వాభికమలమందు, (అజాతప్రహ్లాదశ్లోకం) ఇతి వావాధ్యక్షియ్యమల జాత-పుట్టినవచ్చుముక్క, పద్మపత్ర-తామ్ర పద్మమునంటి, అయిత-వికలమయన, నేత్ర-కన్నులయందలి తేజవాంశవల్ల, జన్మలు-పుట్టబడిన వార లును, వీరలు-ఈ లక్షణములుగల శిష్టకరణములు, తత్కరగాభిను తత్-ఆయుక్కు, తత్కరగాభిను-శిష్టకరణమనే నామమును, ఎంతయున్-విశేష ముగా, దాల్తురు-వహింతురు.

గీ. శిష్టకరగాభిధానులై హృద్ధులగుచు

నిలిచిస్వపతుల దయచేత నివృత్తిల్లి

నీతికాన్త ప్రవీణులై నియమమెసగి

భవ్యులై యుందురుద్యోగపటిమగలిగి "వేదనారాయణ"

శ్లో. కన్యప్రభావతే రాయే లాభేయస్తాత్ ప్రప ర్తితః

తస్మాత్కాయే ధర్మిన్యా హుద్భితగు ష్టంచ సూరయా

చిత్రేణరక్షతత్వాంచ చిత్రగుప్త మధోవిదుః।
యమస్యకరణం సోయంనదంతి తస్యహామికాణాం।
భూమిస్తప్రాణినాం పాపపుణ్యలేఖాధి కారణాం।
స్థితంసంయమనీ పూర్వం చిత్రగుప్తం పౌవర్తికతః॥

ప్రజాపతియొక్క ఆయవ్యయ కార్యములయందొక భేషర్షి
పౌవర్తిండుటచే నాతడు కాయస్థుడాయెను. ఆశ్చర్యకరమగున
కలరక్షణ చిత్రప్రచారడగుటచే వానినే పండితులు చిత్రగుప్తు
డందురు. భూలోకములోని ప్రాణికోట్లయొక్క పాపపుణ్యము
లను సంయమనీ పురుంబున వ్రాయుటగుర్తగి యుండుటచే మ
హాముఖులు వానినే కరణమని నుడివెదరు.

శ్లో॥ ఋషీణాం చిత్రగుప్తస్యకాయే స్థిత్యయతో భవేత్।

తతఃక్రేష్ట భపత్పూర్వం

కాయస్థబ్రహ్మచారికః॥

కస్యప్రజాపతేరాదే

లాభేయస్మాత్పౌవర్తితః॥

తస్మాత్ కాయస్థమిథ్యా

మచ్చిత్రగుప్తంచ సూరయః॥ (కూర్మపురాణము)

ఋషులలో ఒకడైన చిత్రగుప్తఋషి నకాయలయొక్క పా
పపుణ్య వివేచనచేయుటచే కాయస్థుడాయెను. తాను బ్రహ్మచా

తిలో శ్రేష్ఠుడగుటచే శిష్టకరణమాయెను. బ్రహ్మయొక్క ఆయ
వ్యయములయందు ఏవరికొంచుటచే దేవఋషియైన చిత్రగు
ప్తుడు కాయస్థుడాయెను. కూర్మపురాణములో శిష్టకరణములు
బ్రాహ్మణులని ప్రమాణము కలను. పరాశర స్మృతిలో నీజా
తి బ్రహ్మతేజస్సుననుండి సుద్భవించి, చిత్రగుప్త వంశస్థులై, దేవ
తాంశమువలన బ్రాహ్మణులని చెప్పబడినది. ప్రజాపతి నీచిత్ర
గుప్తఋషిని సృష్టిచిత్రంబులు న్రాయుటకుగాను నియమించి,
చిత్రగుప్తకాయస్థుడని పేరునుడివె. అంత భూలోకములోనట్టి
చిత్రవిచిత్రములైన లోకక వృత్తులకుగాను ఆకమలగర్భుండు తన
నేత్ర దృష్టినుండి సృష్ట్యర్థమగు నుకతేజస్సునుదీసి లేఖణగణ
నాద్యర్థమగు చిత్రగుప్తుని తేజస్సుతో కర్చి భగవద్భావాద్యర్థ
పరాశర ఋషితేజస్సుతో యేకీభవింపచేసి పురుషునొకని సృ
ష్టించెకావున అతడు శిష్టకరణ చిత్రగుప్త కాయస్థుడనబడును.

చ॥ అటదగు చిత్రగుప్తులని

జాంశముదాలిది నాణి పాణులన్

వటువహనార్హ మైతను ను

పర్వ కిరీటమనిచ్చుచిచ్చటా

దృటమచి వెల్లుబ్రహ్మముఖ

పద్మమునందు విలాసమొప్ప వం

కట నుదయించె శిష్టకర

నింబుల కాతము సొంపుపెంపునన్

టీక: అట=అస్వర్గలోకమునందు, తగు=ఒప్పిదమైన, చిత్రగుప్తుఁడయ
మని మంత్రులయొక్క, నిజాంశముదాలిని, విజ=స్వకీయమైన, అంశము=తే
జోభాగము, దాలిచి=ధరించి, వాణిపాణులన్=విద్యావాక్పర్వమున, ప
ట=వృక్షముగా, వహన=భరించుటయందు, అహమ=తిగింపు, తను=దేహ
ములుల, సుపర్వ=దేవతలయొక్క, కిరీట=మట్టములయందలి, మనిచ్చు=
విచ్చుట, మణి=మణులయొక్క, ఛవిచ్చుట=కాంతిఛటలుచేత, ఉద్భట
కుచిపెల్లు=ఎక్కువైనప్రకాశముచేత నేరిల్లిన, బ్రహ్మముఖ పద్మమునందు=
త్రణాపతియొక్క ముఖపద్మముగా, విలాసముపూన్=ఉల్లాసముపూర్ణము;
అంగు=అముఖమునందు, అటన్=అవిలాసాన్నమైనస్థలమునందు, సాంతు
పెంఛనన్=సాందర్యవిశేషముచేత, శిష్టః కణంబులజాతము=శిష్టకరణగుల
ము, ఉదయించెన్=జననమయ్యెను.

శ్లో॥ కాయస్థః శిష్టకరగాః బ్రాహ్మణౌ వైవసంశయః॥

సదాచారజనం హిత్యారాజస్యః మత్రిగిస్థితాః॥

శిష్టకరణములుత్తమ ప్రవర్తనులై సద్రాహ్మణులగుటచే వీరి
నిదేశాధిపులు మంత్రులనుగా నిడుకొనిరి.

శ్లో॥ ఋషీనాం చిత్రగుప్తస్య కాయే స్థిత్యయతో భవేత్॥

తస్మాత్ కాయస్థయిత్యే తన్నామలోకే ప్రతిష్ఠితః॥

కరణం తేత్రమేతేషాం శిష్టం యస్తాత్ప్రీతిర్గతం॥

తతస్తే శిష్టకరణలోకేభ్యాతః ప్రతిష్ఠితాః॥

చిత్రగుప్తఋషియొక్క శరీర సంబంధుడగుటచే కాయస్థు
డనియు, నింద్రియాంతః కరణములను శిష్టవర్తనకు దెచ్చుటచే
శిష్టకరణమనియు లోకులందఱు.

క1 నరవతి హరివతి గజవతి

వరకాన్త మరంధర ప్రిన ర్తకులై నీ

ధరణింధ్రాద్ధి గాంచిన

కరణంబులలోన శిష్టకరణకులజులున్! (నలచరిత్రము)

ఇట్లు చెప్పబడి మున్నదిగాన నీకరణములలో శిష్ట కరణంబులు కిలింగ దేశ గజులు రాష్ట్రములలోనుండి మంత్రాంగములు మొదలు గ్రామోద్యోగ ప్రవృత్తులలోనంబ్రవర్తింపు చుండును.

ఇతర కరణ శాఖాచింతనము

శ్లో1 పూర్వం మారుతకన్యాం

వైకాయస్థః పరిణీతవాన్ స్వయం

తస్య తస్యాంతుయః పుత్రః

శిష్టకాయస్థ సంజ్ఞకః! (భవిష్యపురాణము)

ప్రథమతదేనతాంశ స్త్రీయగు మారుతకన్యను కాయస్థును వివాహము చేసుకోగా నాకన్య గర్భమందుద్భవించిన యతడు శిష్టకాయస్థుడాయెను.

శ్లో1 పునః సంతతిరత్యుమై గృహితాయాం పృథక్ పృథక్

మహిషాంబుష్ట సూతానాం కన్యకాస్తుసుశోభనా

తాసూన్త నాస్తుయే పుత్రాః కాయస్థస్య మహాత్మనః

తేమాతృ సంజ్ఞప్రథితాః సూతాశ్చభిన్న జాతికాః॥

ఇతి భవిష్యపురాణ వచనప్రమాణేన రాజకన్యామహిష్యాం
బప్తసూతభ్యో మహిష్యాంబప్త సూతనామానః పుత్రశ్చివనః॥

పిమ్మట యీధేవాంశ కాయస్థులైన ముగ్గురుపుత్రులు రా-
జుని యిలను బరిణయమైరి. వారివలన సుస్థవిచ్చిన పుత్రులకు
ల్లులనుబట్టి అంబవృషు, మాహిష్యుడు, సూతుడనునామంబులు
నచ్చెనని భవిష్య పురాణములో చెప్పబడియె కావున సీమద్విధి
సంతతి వేరువంశంబులాయె.

గీ॥ పరగ ముక్తాన పిక్కులంబవృషును ని
షాదులను వారురాజ వైశ్యసతులందు
బరగ శూద్రవనితయందు వరుస విప్ర
కులజానకు గల్గినట్టి వారలుదలంపా॥

వీరలు అంబవృ కరణములు

గీ॥ శ్మత్రియువకు వైశ్యజాతివానికి విద్రా
కులము వనితవలన గలిగివట్టి
వారువరుస సూతవైదేహకులమంగ
దెలియబడుదు రవని జలజనాభా॥

వీరలు సూత కాయస్థులు

గీ॥ ఉత్రియునకు వైశ్యసతియందు మరిశూద్రు
కన్యయందు వరునగల్గినట్టి
మనుజులెన్న బదురునఘ మహిష్యాగ్ర॥
జాతులనగ ధర్మశాస్త్రములను॥ (స్తోత్రసారం.)

వీరలు (వైశ్య) మాహిష్యకాయస్థులు.

వీరలలో సూతకాయస్థులు తర దేశమునందును, అంబష్ట
కాయస్థులు వశ్యమ ప్రాంతములందును, మాహిష్య కాయస్థు
లు డక్షిణ దేశమునందును, శిష్టకాయస్థులు బంగాళమునందు
ను, శిష్టకరణములు పూర్వదేశము నందును నివసించి యుందుర
ని వద్రపురాణములో చెప్పబడియె.

కాయస్థ సంజ్ఞక కరణజాతీయ వ్యవస్తా స్తావనవ్యగ్రధీరవ్యత్
కరణాఖ్యాం సమాగతానాం శూద్రవైశ్యాది జాతినాం వణిక్క
రణానాం పృథక్తవ్యం నప్రమాణేనరథతే॥ (భవిష్యపురాణము)

శూద్రస్త్రీకిని వైశ్యపురుషునికిని పుట్టినవారలు వణిక్కరణ
ముని పిలువబడి వ్యాపారవృత్తులలో వైశ్యకరణములనబడు
దును. ఈ వృత్తుల వారు నివసించియుండు దేశములననుస
రించి శుబ్బయికరణములు, కేశవశిర్షలు, మాగధకరణములు, శ్రీని
వానకరణములు, విదేహకరణములను నామంబులతో మునడ్డి
వృత్తులందు చెలగుచుండుదు.

శ్లో॥ శూద్రావిశన్తు కరణాంబుష్ట వైశ్యాద్విజన్తుః॥
ఇత్యమరః॥

ఈ వైశ్యకరణములే అమరములో కణశబ్దవాచ్యులై వక్కా
ణింపబడిరి.

గద్య॥ ఇది శ్రీమద్గోపాల కృష్ణ ప్రగబ్రహ్మ కరుణా కటాక్ష
లబ్ధ విద్యావైభవ కాత్యాయని సూత్రయ్యాజ్ఞ వల్క్య
గోత్రగాడ బ్రాహ్మ శిష్టకరణ నంశోద్భవ కుప్పిలి
రంగయాఖ్య చతుర్థతనయ నయగుణ విధేయ
కృష్ణమూర్తి నానుధేయ ప్రణేతంబైన
శ్రీమదుత్కల విప్రనంశ ప్రదీపిక
యను గ్రంథంబునందు
ప్రథమాధ్యాయము

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు.

ఉత్కల విప్ర సంశ వ్రదీపిక.

ద్వితీయాధ్యాయము

వ్యవహారకాండ.

—:(0):—

విద్యును వ్రాయుట, చదువుట, రాజ సభలయందు ! నివా
రించు నసాధ్య కార్యములు ను జక్కజేయుట, గణిత శాస్త్రము
లందు సూక్ష్మబుద్ధిని గలిగి వర్తించుట, ఇత్యాది ధర్మములు చేత
ను, “శిష్టి” అనుభావముచేతను చిత్రగుప్త వంశస్తులైన కరణం
బులు నీలోకంబున విఖ్యాతిని పొందుదురు.

“శిష్టాని వ్యతిరిక్తాని అధీత్య పరిత్యా-శిష్టావిశంతికా భవం
తి”——శిష్టేషునా-శిష్టభాగాః ప్రవేశయోగ్యాః-శిష్టాప్తాప్తావింశ
తి గణానాం పూరకారః-సర్వశ్రేష్టోభవతి-ఉపగ్రంథవినియోగః
పతీతారః శిష్టకరణాః - శిష్టకరణాః
(కమలాకరభట్టప్రసీద “చణపూహము”)

శిష్టకరణములకు ఆదిపురుషుడైన చిత్రగుప్తబుషి-పరాశర-
బ్రహ్మ-యేతన్నూర్తిత్రయుల తేజసాంశ సంమేళనచేత జనితు

ఉత్కల విప్రవంశ వ్రేదీపిక.

లై ఈభూలోకమునా భూపతులయొక్కయు లోకలయొక్కయు గుప్తములగు చిత్రించిత్రీ కార్యములను చక్కజేయుచు ఈశిష్టకరణ కాయస్థులు ప్రవర్తించుచుందురు.

శ్లో॥ కాయస్థశ్చిత్రగుప్తాంశః

బ్రాహ్మణోపిన సంశయః॥

సృపాణాం వ్యవహారాయ

సురశ్రేష్ఠేన యోజితః॥ (భవిష్యపురాణము)

బ్రాహ్మణులైన కాయస్థ-శిష్టకరణములను - ఇంద్రుడు - భూపతుల వ్యవహారముల నిమిత్తము నియమించెను.

ఈ శిష్టకరణాన్వయ సంఘమువారలుత్కల దేశమునుండి కలింగ దేశమునకువచ్చి భూపతులవద్ద మంత్రులై కార్యములనుచక్కజేయుచుండిరి. తదుపరి ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వములో ఇంగ్లీషువిద్య ప్రబలమై తమ తమ ఆది విద్యలు నానాటికి క్షీణదశకువచ్చియుండుటచేత భూపతులు ఆంగ్లేయవిగ్యా ప్రవీణులను తమ తమ వ్యవహారములు చక్కజేయుటకుగాను మంత్రులుగా యేర్పరచుకొనుటచేత ఈ శిష్టకరణములు మొట్టమొదట ధనమధాంధులై నింగ్లీషువిద్య నభ్యసించక క్షీణదశకువచ్చి మంత్రాంగములను చాలారాష్ట్రములలో విడిచినప్పటికి విస్తారముగా గ్రామపురద్యోగస్తులై ముసద్దీ ప్రవృత్తులచే ప్రవర్తించు చుందురు. వీరియొక్క యోధ్రసాంప్రదాయకమును బట్టియు పూర్వోన్ము

తస్మిన్ నిబిబ్బయ్యు ఆంధ్రేయ ప్రభువుగూడా దయాభులై తమ
వివాహ సుంకమును తగ్గించి ఈ సామును వారికి విద్య కరపుటచే
చామామంకి ఆంధ్రేయ వీర్యా ప్రవీణులై తగునువ్యోగములుచే
యెట కవకాశము చిక్కినది.

వీరిమొదటి ముక్తాంగ స్త్రీసములు.

సంస్తానము పేరు.

దివానుపేరు.

1. మాదుగుల—చక్రధర మహాంతి లింగయ్య పట్నాయక్.
2. లింకాపల్లి—శేఖరమహాంతి ఆనంద పట్నాయక్.
3. శృంగవరపుకోట—పాత్రుని మహాంతి కృష్ణమహాంతి పా
4. విజయనగరం—పక్కివెంకటప్పయ్య పట్నాయక్.
5. చీపురుపల్లి—కుప్పిలి దాలయ్య పట్నాయక్.
6. పాలకొండ—యెల్లుమహాంతి పరశురామ పాత్రో.
7. బొబ్బిలి—పట్నాయకుని రామయ్య పట్నాయక్.
8. సాలూరు—పక్కిలక్ష్మీ సర్పయ్య పట్నాయక్.
9. పాచిపేట—త్యేడచిట్టయ్య పట్నాయక్.
10. చెముడు—దొంకాడ జయరామయ్య పట్నాయక్.
11. మక్కువ—భోగిల వెంకయ్య మక్కువనీలయ్య పట్నాయక్.
12. వార్వరీపురం—పార్తేరు అప్పయ్య పట్నాయక్.
13. సంగంవల్లె—మక్కువ రామస్వామి పట్నాయక్.
14. మేరంగి—బెహరా దాలయ్య పట్నాయక్.

15. జయపురం-రాధాక్రిష్ణ గోపినాథా పట్నాయక్.
16. కురు పాం-నడుకూరి రంగనాయక పట్నాయక్.
17. సిర్లాంకోట జమీన్ దారు పక్కినెంకటరావు.

ఈ పైచెప్పిన జమీలన్నియు గొలుగొండ నవాబుగారి వరి పాలనలో నుండునపుడు శ్రీగాకూళము తక్కుకు షేరుమహమదఖా సాహెబుగారి తదనంతరము అనగా 17వ శతాబ్దములో (1641) కుప్పిలి కూర్తయ్య పట్నాయకులు గారు నబునవాబుగా కొంతకాలము రాజంగముచేసిరి. వారి తదనంతర మీయాంగ్లేయ ప్రభుత్వ మీదేశపరి పాలనకు వచ్చినది.

జీపకోటియొక్క పాపపుణ్యములను పరిశీలించుటకై బ్రహ్మవద్ద చిత్రగుప్తముషి యెట్టికార్యవాదముల జరపుచుండునోయటలనే నీభూలోకములో భూవతులవద్ద చిత్రగుప్త వంశజులైన శిష్టకరణ కులజులు వ్రవరించినట్టు పైని వివరింపబడిన యుద్యోగములనుబట్టి తేటజెల్లఁపెనది.

ఈపంచగూడ బ్రాహ్మణులలోని చిత్రగుప్తస్వయంబైన శిష్టకరణ కాళవరణే లోకకవ్యాపారము నిమిత్తమై పంచద్రావిడ బ్రాహ్మణులలో నియోగింపబడిన కాళిన్ధులుగూడ వ్యాపారకరణములనియు, నియోగకరణములనియు నామంబులు వహించి మంత్రాంగ వ్రముఖ గ్రామోద్యోగాది మునద్దీధర్మములలో ప్రవర్తించుచుండురు.

ఈ భరతఖండములో శిష్టకాయస్థ కరణములు ఉత్తరావధ

తాకికులనియు, నియోగ కరణములు దక్షిణానథ తాకికులని
యు, శిష్టకరణములు పూర్వానథ తాకికులనియు, వ్యాపారకర
ణములు సశ్చిమానథ తాకికులనియు వ్యవహరింపబడుదును. వీ
రందఱు నేడవేత్తులై త్రివిధాధికార బ్రాహ్మణులై వర్తితులు.
నియోగకరణములు, వ్యాపారకరణములు ఆంధ్రదేశనివాసు
లగుటచే పంచగ్రావిడ బ్రాహ్మణశాస్త్రులై. శిష్టకరణము
లు, శిష్టకాయవృక్షములు గౌడదేశ వాస్తవ్యులగుటచే గౌడ
బ్రాహ్మణశాస్త్రులైరి.

శ్లో. దక్షిణేనామూకవ్య పశ్యమేవ ర్థపాణీమో!

ఉత్తరే మహిషభుక్తంచ యామ్యేనుశ్చ్యభుక్తిషు!

అనుగోళోక్తిచను రింది పైవాల్గు శాఖలువిధములకు పర
స్పరభోజనప్రతిభోజనసంబంధబాంధవ్యాదివ్యవహారములులేవు

గద్య ఇది శ్రీమదోపాంకృష సుబ్రహ్మణ్యకరుణా కటాక్ష

లబ్ధవిద్యావైభవ కాత్యాయనీ సూత్రయూక్తి వల్గ్య

గోప్రిశాడ బ్రహ్మ శిష్టకరణవ శోద్ధని కుప్తిలి

విగయాఖ్య పశుధర్మయ సయగుణ విధేయ

కృష్ణమూర్తి నానధేయ ప్రణీతంబైన

శ్రీమదుత్కల విప్రవంశ ప్రదీపిక

యను గ్రంథంబునందు

ద్వితీయాధ్యాయము

సంభాషణ

ఉత్కల విప్ర వంశ ప్రదీపిక.

—

తృతీయాధ్యాయము.

• బిరుదావళికాండ

శిష్టకరణములు గంజాం విశాఖపట్నం జిల్లాలలో విస్తరించి నివసించియుందురు. వీరు 'పట్నాయక' 'మహా పాత్రా' 'శర్మ' 'మహంతా' 'పాండ్తా' 'మొత్రి' 'బైకితా' అనువారు పనామములు వహించెదరు.

శ్లో॥ మాతాశ్రమియ ధర్మాని ధీమంతశ్చైవ ర్హితః॥

తేషాంవైశిస్తాభేదేన దత్తాశ్చైవచేద్యతే॥

రాజులకు నర్జన పర్జనములు చేయుటచే శిష్టకరణములు "దీమంతా" అనియు, శిస్తాభేదవిద్యకు గరపుటచే శిష్టకాయములు "దత్త" అనియు, శిష్టకరణములు "శర్మ" అనియుబిరుదులు వహింతురు.

శ్లో॥ మాత్రకుడిం సమాశ్రిత్య గుప్తాయస్తాద్యవేత్యవై

తస్తాన్ గుప్తేతి నామాసిల్లా శీఖ్యతః ప్రతిష్ఠితాః॥

(భవిష్యపురాణము)

మాత్రుకుషీయందు ప్రవేశించి గుప్తముగానుండుటచే నూతాది త్రివిధకరణములు గుప్తప్రేమనియు బిరుదును పహింతును.

శ్లో॥ పితృబుధిత్రీ సంబంధాం చిత్రమాహిష్యకః స్తృతః ।

భగవాన్ దాసభావేన కేచిందాసేతి తాన్ విదుః ।

(భవిష్యపురాణము)

తండ్రి అన్యపురుషుండుగాన మహిష్యాంబష్టాది మహాంతికరణములు భగవంతుని సదాభ్యాసించుటచే 'దాస' అనియెదరు.

నీలాగున బిరుదావళులు భవిష్యపురాణములో వక్కాణించబడియె. గ్రంథ బాహుళ్యముచేత తక్కిన బిరుదులు యాపురాణములో విడిచినప్పటికి పద్మపురాణములో కరణములయొక్క వ్యవహారాది విధానమంతయు వక్కాణించి యున్నది. అందులో కరణములకు 'పట్నాయక్', 'రాజదత్తు', 'సాత్రో' అను ఇత్యాది బిరుదావళులుగలవు.

శ్లో॥ మహాబుద్ధితయా తేతు మహాత్మానయితస్త్రితః ।

వ్యజాత్యుక్తర్థభ్యాంగతే శిష్టకరణం మతః ।

నవతః ప్రాప్యకటకాం పట్టనాయకకృతం గతా ।

శిష్యాశ్యయనకారిత్య నాయకః పరికీర్తితః ।

కేతులో కే మహాభ్యాత మహాప్రాస్త్యతాం మతః ।

మహామోగ్యత్రయా తేతు మహాసాత్రోతియారితః ।

లగ్రహగయిత దాతర్మనం లభితిమర్దలాః
మర్దిలనానిం చతు ఏణా వాదన జైణికః॥

మహాబుద్ధిమతుడగుటచే 'మహంతి' స్వభాతిలో మత్స్కు
వృ నాథనంబులజేముటచే శిష్టకరణంబులు రాజులకు పట్టాభి
షి క్తవేశలందు పట్టా(కీరీటము) ధారణ చేయించువారు గాన
పట్నాయక్ - శిష్యులకు విద్యగర్భుటచే 'నాయక్' లోక
మందు మంచికీ ర్తిని వహించుటచే 'మహాప్రశస్తా' మహా యో
గ్యులగుటచే 'మహా పాత్రో' సంగీతమృదుగాది ఏణలందు ప్ర
వీణలుగా "జైణిక" అనియిత్యాది చిరుమలతో వీరలు నీలో
కములో సంచరించెదరు.

గద్య॥ ఇది శ్రీమద్గోపాలకృష్ణ పరబ్రహ్మ కరుణా కటాక్ష
లబ్ధ విద్యావైభవ కాత్యాయని సూత్రయాజ్ఞ వల్క్య
గోత్రశాడబ్రాహ్మణ శిష్టకరణ మంకోద్యవ కప్పిరి
రంగ యాఖ్య చతుర్థతనయ నయగుగా విభేయ
కృష్ణమూర్తి నామధేయ ప్రసేతంబైన
శ్రీ మగుత్కలవిప్రవంశ ప్రదీపిక
యను గ్రంథంబునందు
కృతీయాధ్యాయము
సంపూర్ణం.

ఉత్కల వివరణ ప్రదీపిక.

చతుర్థాధ్యాయము

కర్తృకాండ.

—0—

శ్లో॥ సంస్కారైః శోధయేనిత్యం
 బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యకానితి
 స్మృతినంబోధితాయా సంస్కారవిద్యాం
 బ్రాహ్మణానాం క్షత్రియస్య వైశ్యచాధికారః॥

ద్విజులైన బ్రాహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులు పంచసంస్కారనియా
 లు.

శ్లో॥ జాతకర్తాదిభిర్యస్తు సంస్కారైస్సంస్కృతశ్చుచిః॥
 వేదాధ్యయన సంవన్న మ్మట్కర్తవ్యవస్థితః ।
 శౌచాచారస్థితస్సమ్యక్ స్విమనాశీ గురుప్రియః ।
 నిత్యవ్రతీనత్యవరన్యవై బ్రాహ్మణఉచ్యతే॥

ఎవడు జాతకర్మ మొదలైన సంస్కారములచే సంస్కరింపబ
 రవాడో-శుచిగలవాడో-మట్కర్మ నిరతుడైనవాడో-పరిశుద్ధమై
 ఆచారములు గలవాడో దేవతలకు అతిథులకు నివేదనమైన
 వార్థమును భుజించువాడో, గురువునందు విశ్వాసము గలవా

జో, నిత్యప్రీతముగలవాడో, సత్యమందాన క్షిగలవాడో, వాడు
బ్రాహ్మణుడుగా చెప్పబడుచున్నాడు.

శ్లో॥ సత్యందానమథాద్రోహ ఆశ్మశంస్యంత్ర పాఘ్నుః॥
తపశ్చదృశ్యతేయత్ర సబ్రాహ్మణ ఇతి స్మృతః॥

సత్యము, దానము, ద్రోహముచేయుచుండుట, అపకారా
హిత్యము, లజ్జ, డయ, తపస్సు ఎవనియందు కనబడుచున్నదో
వాడుబ్రాహ్మణుడుగా చెప్పబడియె.

శ్లో॥ సర్వభక్త్యరణిర్నిత్యం సర్వగర్తకరోశుచిః॥
త్యక్తవేదస్త్యనాచారస్సచై శూద్రం ఇతి స్మృతః॥

ఎల్లప్పుడు ఎవడు సమస్తమును భక్షించుట యందాన క్షిగల
వాడో, అన్నివిధములైన కృత్యములుచేయువాడో, చెడుచున
భృనుగలవాడో, వేదాధ్యయనమును చేయుకుండువాడో, అనా
చారముగలవాడో, వాడుశూద్రుడని చెప్పబడును.

శ్లో॥ శూద్రోచైతద్భక్త్యుత్కల ద్వికేతచ్చన విద్యతే॥
సస్తేశూద్రోభవేచ్ఛాద్రో బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణోచనః॥

ఈ పైనుదహరించిన గుణములు శూద్రునియందులేనియడల
నువాడుశూద్రుండుగాడు. ఇట్టిగుణములుగలబ్రాహ్మణుడు శూ
ద్రుడేగాని బ్రాహ్మణుండుగాడని మహాభాకతము శాంతివర్మ

ములో భారద్యూముషి భృగుముషితో చెప్పెను.

శ్లో! బ్రాహ్మణంతు స్వయంకుర్యః

సంస్కారాన్ వేదచోదితాః।

తేషాంవేదోక్తకార్యేషు సాక్షాన్ముఖ్యాధికారతః॥

ఇతి స్మృతివాక్యసారాత్ బ్రాహ్మణై స్వయం సంస్కారః
క్రియంతేన తేషామితరాపేక్షా అత్రవాక్యాంతర మపిప్రమాణః॥

బ్రాహ్మణుని వేదాధికారమును మటచే వేదోక్తముగానం
స్కారము తానుస్వయం చేసికొనును. ఉపకారము స్మృతిచె
ప్పచున్నది.

శ్లో! ఇతరాపేక్షేరాన్ కర్తవ్యమ్య జాతీయః।

వేదాధికారిణ్యస్తాత్ భాసురాస్తే ప్రకీర్తితః॥

బ్రాహ్మణుడు ఇతరాపేక్షలేకనే సంస్కారవిధి తానుస్వయం
మున చేసుకొనుటచే భాసురుడని పిలువబడును.

శ్లో! క్షత్రియస్య తథాచైర్యే వేదోక్తకర్తవ్యమితి॥

నిమన్యః బ్రాహ్మణాన్ పూర్వోతరైః వైకాయేత్తనా॥

గౌరవ బ్రాహ్మణులలో ప్రకర్తాధికారము గలవాని తదితర
వ్యక్తులైన క్షత్రియ వైశ్యులు వట్కర్తాధికారముగల బ్రాహ్మ

ణుల నియమించుకొని వారిచేకర్తలను వేదోక్తముగా జరిగించు
కోవలయుననియు,

శ్లో॥ పుత్రాయాయదివావైశ్యాః కుర్వితేవైదికంతుయత్ |
తేనదోషం లభంతే తేనఫలం హితమా తనః |

వై కర్త తాముస్వయమున జరిపేయడల నదిదోషయుక్త
మని బ్రూహన్నారదీయములో చెప్పబడియున్నది. దోషము
సంభవించుచుండుగాక నట్టికర్త వినియోగపడనేరదుగాన వట్లు
ర్థాధికారముగల బ్రాహ్మణునిచే పంచ సంస్కారంబులుచేయిం
చుకొనుట కర్తవ్యంబని కూర్మపురాణములో చెప్పబడినది.

విష్మకరణంబులు గొడ సాంప్రదాయంబును విడువక వేదో
క్తోపసయన వివాహాది పంచసంస్కార కర్తలను మతానుసరణ
దేవిపూజనానుష్ఠాన వ్రతంబులను సతతంబుచేయుచుండురు.

1 విద్యారంభః.

ఆచార్యుని నుచ్చరించి వినాయక సరిస్వతీపూజలనుజేసి తేఢి
నపూజచేయునది. పిమ్మట గురువునకు వస్త్రాలంకారములచే పూ
జచేసి విద్యారంభణచేయునది. బాలునిచే మొదట వరస్వతీదేవి
ని స్తోమంపజేయునది. ఈకర్త ఉపాధ్యాయ కరణములేనానన్య

టకధికారముకద్ధనిపరాశర స్తృత్యుక్తికలదు. గాన నీక ద్యాగురు
పులచేతనే నీక ర్త్యోకంబునందు అనాతసిద్ధముగ జరుగుచున్నది.

శ్లో॥ కాయస్థః శిష్టకరణః సంస్కారిణోయది॥

తదాతేయోగ్యతామ పూర్వద్వారంభే చ వైద్విజః॥

ఇతి భవిష్యపురాణావచన ప్రమాణేన సంస్కారాన సంతరం
కాయస్థ శిష్టకరణాదినాం విద్యారంభే భవతి.

భవిష్యపురాణములో శిష్టకరణములు విద్యారంభ కర్తవ్య
యించుటకు విధికనబడుచున్నందున వారలు ద్విజులనుటకు సం
దియంబులేదు. శిష్టకరణంబులు బ్రహ్మఋషి సంఠానులై ఋషి
గోత్ర ప్రవరలనుగలిగి పంచ సంస్కారాది కర్తలను వేదోక్త
ముగా జరిగించుకొందురు. వీరలార్యులు మొదట గంగానదీతీర
మునయున్న సుత్కలదేశమునుండి కళింగదేశమునకు వచ్చిరి. వీ
రలు సామవేదులు, కాత్యాయన సూత్రజ్ఞులు, గౌడశాఖవారు
ఈకళింగదేశములోకొన్నిభాగంబులందు గౌడశాఖ వైదిక
బ్రాహ్మణులు లేకపోవుటచే నాయా స్థలాచారములంటేసి ఆయా
వేదములు, సూత్రములచే కర్తవేదోక్తముగా జరిగించు కొందు
రు. కాత్యాయనీ సూత్రజ్ఞులు, గౌడ సాంప్రదాయకులగుటచే వా
రియొక్క ఆర్యదేశాచారసమవళిను విషువక ఆచరించుచుందురు.

శ్లో॥ జాతిప్రదశాపేన ద్వాదశాపేన భూమిప॥

వైశంపంచదశాపేన శూద్రమాసేన శుభ్యతి॥

అనగా మృత శూచికము బ్రాహ్మణులకు పది దినములు, శ్రుతియులకు పంచైదు దినములు, వైశ్యులకు పదునైదుదినములు, శూద్రులకు నెలదినములు జరుగుచున్నది. ఇటువలెనే శిష్ట కరణములకు మృతాశూచము పది దినములతో శుద్ధమగుచున్నది. శిష్టకరణములతోల బ్రాహ్మణులగుటచే వీరికి ద్రవిడభాషా హ్మణులకువలె గృహ నామములులేవుగాని వీరలువిస్తరించి కళింగదేశమునందలి గ్రామములలో వసించియుండుటచే నాయా గ్రామ నామములను సంజ్ఞార్థమై తమ తమ గృహనామములుగా వాడుకొనుచున్నారు; గాని అవిస్థిరములైనవిగావు. గనుకనే వివాహాది కార్యములు జరిగించునప్పుడు తమ తమ గోత్ర సూత్ర ప్రసంగం ననుసరించి సంబంధ బాంధవ్యములను జరపుకొందురు. వీరల గోత్రములు, ప్రవరములు, ప్రవరకాండములో నవిస్తరముగా వక్కాణింపబడియె.

2. ఉ ప న య న :

ఉపనయన కాల నిర్ణయము.

అష్టనవకాం బ్రాహ్మణం మువనీయతే-యాజ్ఞవల్క్యః గర్భాష్టమేవ నవమేవ బ్రాహ్మణః స్నాపనయనం॥

బ్రాహ్మణునికి గర్భ సంవత్సరము మొదలుకొని ఎనిమిదవ

సంవత్సరమున గాని తొమ్మిదవ సంవత్సరమునగాని ఉపనయనము
చేయవలయునని యాజ్ఞవల్క్యేనామండు చెప్పబడియున్నది.

మూ॥ ఆజోడ శాస్త్రాప్తాన్తాన్త సావిత్రినాతి వర్తతే।
అతఃసర్వం త్రయోవ్యసే యథా కాలమ సంస్కృతాః।
సావిత్రితతితావ్రత్యాభవం త్యాగ్యవిగర్హితాః॥
(మనుధర్మశాస్త్రము)

బ్రాహ్మణులకు పదునారు సంవత్సరముల నరకును ఉపనయ
నము ఆసంవత్సరములో చేయనియచలను నాః త్రీమంత్రమున క
యోగ్యులై జాతిబ్రహ్మలై నజ్జనులచే పరిగ్రహింపబడరు.

ఉపనయన కర్తవ్యి.

ఈ కర్త బ్రాహ్మణులకు రెండుదినములలో నమా ప్రియగు
ను. మొదటిదినమునందు:—

(1) పునసనము. గర్భ సంస్కారము రెండవ, మూడవ మా
సము, పుష్కనక్షత్రమున గర్భిండునును సంస్కారము చేయన
లసియుండును గాన, కాల విశిష్టమిందులచే నీ గోషమునకు
ప్రాయఃచ్ఛిత్త హోమము జరుగబడదు. తరువాతను దేశ కాలా
నంతర సంకల్పము, పంచభూ సంస్కారములచే హోమము జరు
గబడి తరువాత పుణ్యాహవచనము, మాతృపూజ, వసుధ్ధార,
అనురాజక, వార్ధము తల్లిదండ్రులచే ఉపవాసములో జరుపబడును.

ఈ కర్త పూర్ణిమలయిన తరువాతను దశబ్రాహ్మణ భోజనము ఆశీర్వాదము జరుగబడును.

(2) సీమంతము. అధివాసబొయినాల రూపగా అనగా మంగళా రోహిణిములయిన తరువాతను మంటపమునకు ఈశాన్య భాగమున పాతాళపురాజ నిమిత్తము కెందురాటలు పాఠింపబడును. పిమ్మట వరుణపూజ, పుణ్యాహవచనము, హరిద్రాలేపనము, ఆశీర్వాదము, అభ్యుదైశ్రాద్ధము, మాతృపూజ, నసుద్ధార తిరితర తొణక వ్యవహారములు జరుపబడును. తిల్లిగండ్రులు నూతన వస్త్రములును ధరింతురు. సీమంతము యేడవమానములో జరుగనందునగాను ప్రాయఃచ్ఛిత్తహోమము జరుగబడను, మార్గనము, ఆచార్యక్షీణ, నాందీశ్రాద్ధము, దశబ్రాహ్మణ భోజనము, శాంతికరణము, పుణ్యాహవచనము జరుగబడును.

(3) జాతక కర్తము. పంచకర్తలు, 1. వరుణపూజ, 2. అభ్యుదైక శ్రాద్ధము, 3. దశదిక్పాలపూజ, 4. మాతృపూజ, 5. నసుద్ధార పిమ్మట సంకల్పము జాతక కర్త కాలాతీతమగుటచే దేశ కాలానంతర ప్రాయఃచ్ఛిత్త హోమము పంచభూ సంస్కారములతో జరుగబడును. పిమ్మట పుణ్యాహవచనము.

మూ॥ అహయే కావశేనామం చతుర్దమాసే నిష్క్రమణ

సప్తేతిన్నప్రాసనసేమాసి చూడాకార్యాయధాకులం॥

జాతమైన పదునొకండవ దినంబున నామకరణము, నాలుగ

31)

ఉత్కల విప్రవంశే ప్రదీపికా.

నమానములో వహిర్నిష్క్రమణము, (బిడ్డను బైటకు దెచ్చట, ఉయ్యాలలో వేయుట, ఇత్యాది) ఆరవమానములో అన్నప్రాసనము, కులూచారముచే పిమ్మట చూడాకరణము (చౌలము, అనగా కేశఖండనము జరుగబడును.

(4) నామకరణము పైసక్కాగించిన ప్రకారము ప్రాయశ్చిత్తశూచి కర్తలు జరుగబడును.

(5) వహిర్నిష్క్రమణము చతుర్థమాసము అతిక్రమించుట చే పైచెప్పిన ప్రకారము ప్రాయశ్చిత్తశూచి కర్తలు జరుగబడును.

(6) అన్నప్రాసనము ఆరవమానములో ఈ కర్తలు జరుగుట అతిక్రమించుట చే పైచెప్పబడిన ప్రకారము ప్రాయశ్చిత్తశూచి కర్తలు జరుగబడును.

పైవివరించు నామకర్తలు గృహముయొక్క లోభాగమున మొదటి దినంబున జరుగబడును.

రెండవదినముందు జరుగవలసిన కర్తలు 1. చూడాకరణము (చౌలము), కర్ణవేధనము, 2. ఉపనయనముభిక్ష, 3. ఉపాకర్తము, (వేదములు చదువనారంభించుట) 4. సమావర్తనము.

ఈ కర్తలు యింటి ఎదుటి మంటపముపై జరుగబడును.

(1) చూడాకరణము. (చౌలము) కర్ణవేధనము. కులూచార విధుల ప్రకారము కేశఖండనము జరుగును. ఈ కర్తకు సంకల్పము

పుణ్యహవచనము, మాతృపూజ, వసుద్ధారి, అనా శేశ సాయా శ్చిత్తము, పంచభూసంస్కార హోమము, అభ్యుదైక శ్రాద్ధము, దశబ్రాహ్మణ భోజనము, బాష్పాదికతో దంతధావనము, స్నానము, ఆచమనము, వస్త్రాదివిధానము, తిలకాదిగ్రహణముచేసి బాలునికి మంత్రములతో కర్మవేదము చేయబడి ఆశీర్వాదము చేయబడును.

(2) 1. ఉపనయనము భిక్షు. వైశ్వదేవపూజ, వసుధాపూజ, సంకల్పము, అభ్యుదైక శ్రాద్ధము, మాతృపూజ, వసుద్ధారి, దశ బ్రాహ్మణ భోజనము, పంచభూ సంస్కారములతో హోమము, దేశకాల పాత్రాను సారదానము, బ్రాహ్మచారి నియమము, (కాసీనధారణము, కటిసూత్రము, యజ్ఞోపవీతము, కృష్ణాంజనీడి త్తరీయము, పాలాశదండము, కుశవటున్వయము, వీటిని మంత్రములతో ధరించి) సంధ్యావందనముచేయును. పిమ్మట అగ్నిప్రదక్షిణము, హోమము, ఆచార్యునిద్వారా బ్రాహ్మచారిచేకర్మలనుగూర్చి ప్రమాణముచేయుచుట, గాయత్రీపువదేశము.

(3) భిక్షువిషయము. ఎడమచేతితో నూతనకంచు పాత్రను బ్రాహ్మచారిబట్టి అందుపై అుటియాకునుబెట్టి లేచుట. అప్పుడు తనమేనమాను సహితము యా పాత్రను తనయడమహస్తముచే బట్టి రెండవహస్తముచే ఉదక పాత్రమును బట్టుట. పిమ్మట బ్రాహ్మచారి భిక్షుకు ప్రారంభించగా తనతల్లి ప్రధమశ భిక్షువేయును. తమపరి తనతండ్రి బంధువులు యావన్మంది వరుసగా భిక్షు

నువేయుమను. పిమ్మట ఆచార్యుని అనుమతినిబొంది బ్రహ్మచారి తనతల్లికి తానెత్తినభీక్షను సమర్పించి జేయును. దశబ్రాహ్మణభోజనము, శాంతికరణము, పుణ్యాహవచనము, బ్రాహ్మణదక్షిణ దానములు, ఆశీర్వాదము.

(4) వేదారంభః. ఆదినివహణపూజ, పిమ్మట దేశకాలవాక్యానంతరసంకల్పము, అభ్యుదైకశ్రాద్ధము, మాతృపూజ, వసుద్ధార, శ్రాద్ధమునేక బ్రాహ్మణభోజనము, పంచభూసంస్కారసంహారము, ప్రానసము, మార్జనము, బ్రాహ్మణదక్షిణదానములు, ఆశీర్వాదము, పిమ్మట అగ్నికి ఉత్తరభాగమున బ్రహ్మచారి తన ఆచారికి నెదురుగా కూర్చొని క్రింద సూతనవస్త్రమును ధరించి గురుపాదమునకు సమీపమునందు నారికేళమునుంచి తనహస్తములచే గురుపాదములను బట్టి తనబ్రహ్మచారి నామమును శృతపరచును పిమ్మట గురువు ఆశీర్వాదముజేసి వేదాధ్యయనమును జేయించును తదుపరి వసుద్ధార, దశబ్రాహ్మణభోజనము, ఆశీర్వాదము, పుణ్యాహవచనము జరుగును.

(5) సమావర్తనము, ప్రథమతపసుపూజ, దేశకాలవాక్యానంతరసంకల్పము, అభ్యుదైకశ్రాద్ధము, మాతృపూజ, వసుద్ధార పుణ్యాహవచనము, తిరిగి పంచభూసంస్కారములతో సహారము, ప్రానసము, మార్జనము, బ్రాహ్మణదక్షిణదానములు, ఆశీర్వాదము, అగ్నిప్రదక్షిణ, కుంభాభిషేకము, ద్వాదశశాంగులప్రమాణముగల బొడ్డుపుల్లతో దంతధావనము, ఆచమనము, ఘృతకర్మ

స్నానము, ఆచమనము, వానన గ్రవ్యములచే తిరిగి స్నానము, ఆచార్యుని వద్దనుజేరి గంధలేపనము, అలంకార వస్త్ర ధారణము, కజ్వలము, కుంకుమ, ముగుటబంధనము, దర్పణే ముఖావలోకనము, ఛత్రగ్రహణము, పావలగ్రహణము, దండగ్రహణము; కుశవటుగ్రహణము; అగ్నివిసర్జనము, శాంతికరణము, అచ్చిద్రావధారణము, పుణ్యాహవచనము జనుగును. తదుపరి బ్రహ్మచర్యముతో తనగృహమును వెడలును. అంత తనమేనమామ పెంబడించి బ్రహ్మచారిని అడ్డుకొని వానిని గ్రహస్తాశ్రమము పొందుమనియు, తనకుమార్తెను యతనికిచ్చి వివాహముచేయుదనని వాగ్దానముచేసి వానిని దేవాశయమునకు గొనిపోయి నచట దేవతారాధనముచేసి తన గృహమునకు తీసుకొనివెళ్ళును. పిమ్మట బంధువర్గములతో బ్రహ్మచారినిన్ని, వానితండ్రినిన్ని నమాధానముచేయును. బంధుభోజనము జరుగును. తదుపరి నిర్ణయించిన లగ్నములో వివాహము నీదిగువ నుదహరించు ప్రకారము జరుగబడవలయునని సామవేదములో శంభుకరపద్ధతిలో చెప్పబడియున్నది.

3. అథవివాహః

అథ బ్రాహ్మణ్య వర్ణానుక్రమేణ చతస్రాభార్యా భవంతి ।
 త్రిస్త్వ, ఋత్రియస్త్వ, ద్వైవైశ్వస్త్వ, ఏకాశూద్రస్త్వ, తాసాం సవర్ణావేదనే పాణిగ్రాహ్యః । అసవర్ణా వేదనే శరః ఋత్రియకస్యయా । ప్రతోడో ద్వైశ్వకస్యయా । వసవదశాస్త్రః శూద్రకస్యయా ।

తా! బ్రాహ్మణుడు నాలువర్ణముల స్త్రీలను, క్షత్రియుడు మూడుజాతుల స్త్రీలను, వైశ్యుడు రెండుజాతుల స్త్రీలను క్రమముగా స్వభాతిస్త్రీని వివాహమైన తరువాతను వివాహము చేసికొనవచ్చును శూద్రుడు స్వభాతిస్త్రీ నొక్కరితనే గ్రహించవలయునని మృతి చెప్పుచున్నది.

మాతులస్యనుతామూఢ్యా మాతృగోత్రాంతరైవచ! సమాప్రవరాంవైవశ్చక్త్వా చాంగ్రాయణంచరేత్ । అసపిండాచ యా మాతురన గోత్రాచయాపితుః । సాద్విజానాం ప్రశస్తాస్త్రీ భారక ర్తణమైథనే॥

తా! మేసమామ కుమార్తెనుగాని, తల్లి గోత్రమునందలి కన్యనుగాని, తల్లివంశపు ప్రవరతో సమానమైన ప్రవరగల కన్యనుగాని వివాహము చేసికొనివయడల అట్టి కన్యనువిడిచి చాంద్రాయణవ్రతము చేయదగినది. ఏకస్యతల్లి! సపిండురాలుకాదో యేస్త్రీతండ్రికి సమానగోత్రము కలదికాదో, ద్విజులకు అస్త్రీ వివాహమునకు తగినది.

స్వగోత్రీకులకును, ప్రవరలు గలయువారలకును పరస్పర వివాహములులేవు. ఇందు విషయమై స్పష్టముగా రాబోవు ప్రవశకాండలో వక్కాణింపబడియె.

వివాహవిధి :

గౌడబ్రాహ్మణ శిష్టకరణముల వివాహవిధి నిర్ణయమేమన. పూజాహతునిచేత మంగళారోపణ చేయబడి దేవతారాధన త

(బ్రాహ్మ వియ్యము), నాందీశ్రాద్ధము.

రెండవ దినము. లగ్నము, (1) ప్రథమవరుణ, (వరునికిగంధాది యజ్ఞోపవీతి నూతనవస్త్రధారణచేసి పాద ప్రక్షాళనజేసి వానిని కన్యకయింటికి రప్పించుట), (2) కుంభపూజ (దశదిక్పాలపూజ), (3) మాతృగణపూజ, (కళ్యాణమంటపముపై దక్షిణ భాగమున వీటవేసిఅందుపై అంగవస్త్రమువేసి మొదటిదినమున అనగా గంధాదివాసముతో పుణ్యాంగనలు తయారుచేసిన పనపుగుండ, పోచక్కలు అందుపై కొంచమునిచి మాతృగణ స్వరూపములను అందుపై లిఖించిపూజ చేయబడును) (4) వసుద్ధార, (నేతితో అయిదు గీతలు కళ్యాణమంటపమునకు సమీపమందున్న గోడకు (నాయుట), (5) వాగ్దాన సంకల్పము (కన్యయొక్క తండ్రి పెండ్లి కార్యము చేయునని నోటితో వచించుట). తరువాత వరుడు తనవిడిదంటికిబోయి యచటనాందీశ్రాద్ధమునుజేసి కన్యయొక్క సూత్రమును వరుడు గొనిపోయి కంకణ ధారణము చేసికొనును. ఆలాగుననే వరుని సూత్రముతో కన్యక తనకళ్యాణమరటపముపై కంకణధారణము చేసికొనును. దీనినే ప్రథమవరుణయని చెప్పబడును.

ద్వితీయవరుణ. వరుడు తిరిగి స్త్రీరూపముతో కళ్యాణమంటపమునకే తెంచి హోమముచేయును. తనుపని ఎరుడు తన కొడుకొక స్త్రీరూపమునువిడచి నూతనవస్త్రములను ధరించి పాణిగ్రహణము చేసికొనును. తన పూర్వము వరునియొక్క సంబంధ

ధులు కన్యకను తనరూపలావణ్యములనుగూర్చి పరిశీలించెనడు.
 పాణిగ్రహణ సమయములో కన్యయొక్క తండ్రి “కటకమ” అ
 నురాడునునకు కుశదర్శిలచేతాను కూర్చొనియుండు ఆసనము
 క్రిందనుంచుకొనును. తరువాత సంకల్పమొనరించి దేశకాలవా
 క్యాన సంతరమందు పాణిగ్రహణముచేయును. స్వతినిమంతన
 ము అనగా అనుంధలి అనుసూయాది పుణ్యాంగనలనుచ్చరించి
 ఆశీర్వాచనముచేయబడును. కన్యావధుణ, లాజ్ఞాహోమము(వరి
 పేలాలచే హోమమొనర్చి వధూవసులయొక్క లజ్జను విడగొ
 ట్టట) వరకన్యకలిద్దరు కళ్యాణమంటపముపై గవ్వలచేనాడియు
 భయలు ఇంటి లోభాగమునకువెళ్ళి యచట నిష్క్రమేవతాపూజ
 లనొనర్చి గవ్వలచేనురలనాడుట. అటుపిమ్మట భోజనాది కృత్య
 ములు జరుగబడును.

మూడవ దినము. బెద్దిపాడియా.. ఈదినమందు కన్యానసుల
 చే కళ్యాణమంటపముపై గవ్వల నాడించుటయేగాని తదితర క
 ర్మ యామంటపముపై జరుగబడనేగదు.

నాల్గవ దినము. ఉదయమున అభ్యుదయశ్రాద్ధము అనగా క
 న్యచేతను వండించి వసునియొక్క గోత్రములో కన్యనుకలుపుట
 కుగాను పితృదేవతలకు నివేదన జరుగబడును. నాటిరాత్రి ప్రధ
 మభాగములో నగరుపూజ యనగా పంచవర్ణములతో కళ్యాణ
 మంటపముపై కొంతవేసి అందుపై సిలనుంచబడును. ఆకొంత (ము
 గ్గు)నాలుగుప్రక్కల నాలుగు కలకలమంది వానిలో బియ్యము

నువోసి నాలుగు కర్రపుల్లలుంచబడి వాటినినూత్రముచే కటబ
దును. కన్యావరులను పాతవస్త్రములతోను మకుటములతోను
మంటవముపై కూర్చుండబెట్టి నరుణపూజ జరిగిన పిదప విసర్జన
మంత్రములచే వానిని విసర్జించి ముత్రపూర్వకముగా నూతన
వస్త్రసుకుటములను ధరించి పుణ్యవావాచకము జరిగిన పిమ్మట
కన్యావరులను సిలారోహణము చేయించి బంధువులచే వారల సి
రస్సులుపైగా నూతనవస్త్రమునుబట్టి బ్రాహ్మణులు నాలుగువ్ర
క్కలను విలువబడి ముత్రోచ్ఛాలనలు చేయుచు ఆనస్త్రము
పై యక్షతలనువేయుదురు. అప్పటిలో, కన్యావరులిద్దరు గోధా
న్యాది లాభములనుగూర్చి మనోసంకల్పము చేయుచుండును.
ఆయుక్షతలను బ్రాహ్మణులుదీసి దంపతులిద్దరికి నాశీర్వదించెన
రు. తరువాతను పుణ్యహవాచకము, వ్యస్థివచనము, వరుణ
పూజకేసి వంచభూ సంస్కారములతో హోమము చేయబడు
ను. హోమములో జాతమైన “చరుపాకము”ను(హోమములో
ప్రదీపించిన బియ్యము) కన్యావరులు భక్షించెదరు. అప్పుడునీళ్లుచే
పురోహితుడు మార్జనముచేయును. యథాశక్తిని ఫలదానాది
దక్షిణలివ్వబడును.

అయినవ దినము. వరుణపూజ, ఆశీర్వాదము, వసంతోత్సవ
ము జరుగబడును.

ఆరవ దినము. బెద్దిపాడియా. వధూవరులచే కళ్యాణమంట
వముపై గవ్వలచేనాడించబడును. తదితరకర్మ జరుగబడదు.

ఏడవ దినము. కంకణోద్వాసము, మొండబిడ్డా.

ఎనిమిదవ దినము. విషదినముగాన వగుడు పెండ్లిగృహము నుండి అలకచేనితరులకు దెలియక వెడలును. ఈదినమంతయు కన్యయొక్క గృహమందు వరుడుండగూడదు.

తొమ్మిదవ దినము. కన్యయొక్క తండ్రియు, సోదరులునుగలసి ఫలహారాది వస్తువులతోగూడ వెడలి వరునియొక్క యలుకనుదీర్చి తమగృహమునకు వానినితోడ్చుకొని పోవడును. తరువాత వధూవరులు గవ్వలచే న డెడరు.

చంద్రద్వితీయబంధాపన. శుద్ధవిదియసాయంకాలమునభక్త్యాది పిండివంటలుచేసిచంద్రుని స్వరూపమొకపీటపై స్థాపనచేసిపూజయొనరింపబడును. ఈపూజవివాహమైననంపత్సరమువరకు మాతన చంద్రదర్శనమయిన ప్రతి మాసములోను జరుగబడును.

సంహృత్సరవృద్ధి. వివాహమైనసంహత్సరాంతమున మధువర్కములు (పనపుపొత్తులు) మకుటములను ద్వాసనజేయబడును.

గద్యః ఇది శ్రీమద్గోపాలకృష్ణ పరబ్రహ్మ కరుణాకటాక్షులబ్ధవిద్యావైభవ కాశ్యాయన సూత్రయాజ్ఞావల్క్యగోత్ర గాడబ్రాహ్మణ శిష్యకరణ వంశోద్భవ కుప్పిలి రంగయాఖ్య చతుర్దశతనయ కృష్ణమూర్తి నామధేయ ప్రణేతంబైన శ్రీమమత్కల విప్రవంశ ప్రదీపికయను గ్రంథంబునంను చతురాధ్యాయము.

సంపూర్ణము.

ఉత్కల విప్ర వంశ ప్రదీపిక.

పంచమాధ్యాయము.

అథగోత్ర ప్రవర నిర్ణయః

బ్రహ్మ ఋషి సంతతివారలు బ్రాహ్మణులు.

మూ॥ విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్భరద్వాజోఽథగోత్రమః॥

అత్రిర్వసిష్ఠఃకస్యప ఇత్యేతే నప్తఋషయః॥

విశ్వామిత్రుడును, 2. జమదగ్నియును, 3. భరద్వాజుడును, 4. గోతముడును, 5. అత్రియును, 6. వసిష్ఠుడును, 7. కశ్యపుడును వీరలు నప్తమహాఋషులు.

మూ॥ పప్తనామృషీణామగప్త్యాప్తమానాం

యదపత్యం తద్గోత్ర మిత్యాచక్షతే॥

తా॥ అగస్త్యుని ఎనిమిదవ వానిగా కలిగిన ఏడుగురైనఋషులయొక్క యేదివంశానమో అదిగోత్రమని చెప్పబడుచున్నది.

మూ॥ ఋషీణాహి దేవాః పురుషసుమనశ్యంత ఇతివిజ్ఞాయతే॥

అథాపరం విజ్ఞాయతే అక్షణయం ప్రవరమన్వాచక్షే॥

తా॥ ఋషులపేర్లు చెప్పుటచేతను దేవతలు యజమానుని

ఋషినంతానమని శోచిసికొనుచున్నారు. గానఋషినంబంధమైన ప్రవరమును నరునగా జెప్పవలయును.

మూ॥ యోవాలస్యస్సన్నభాస్య స్యాన్నేయేణ ప్రవృణోతే
నవాలస్య తదృచారిష్టం వీతం వృంక్త ఇతివిజ్ఞాయతే॥

తా॥ ఎవడు అస్యగోత్రుడై అన్యనియొక్క ఋషులపేర్లుచెప్పి వరించుచున్నాడో వీనియొక్క యాగఫలమును, తర్వాదిఫలమును ఆ అస్యఋషి పొందుచున్నాడని తెలియబడుచున్నది.

మూ॥ పురోహిత ప్రవరోరాజ్ఞాం॥

ప్ర॥ రాజ్ఞాం=క్షత్రియ వైశ్యులకు, పురోహితప్రవరః=పురోహితులయొక్క ప్రవరము చెప్పవలయును.

మూ॥ సపురోహిత ప్రవరాస్త్యేవం న్యాయేన॥

వ్యాఖ్యా॥ క్షత్రియాణాం విశేషః పురోహిత ప్రవరా ఏవతే భవితుమర్హంతి న్యాయేన సత్యేషాం పురోహితస్య విద్యమానత్వాత్ ఆత్మనః కర్తవ్యే అధికారాత్ పురోహిత ప్రధానా ఏవతేభవితు మర్హంతి.

టీ॥ న్యాయేన=విచారించగా, తే=అక్షత్రియులు, సపురోహితప్రవరాః ఏవ=అందరిని పురోహితుడు ఉంచున్నాడుగనుకను, తనకర్మయొక్క ఆధికారము పురోహితునియందున్నది గనుకను, పురోహిత ప్రవరముచేత స్వేదించవలయును.

మూ॥ పురోహితస్య ప్రవరేణరాజా ప్రవృణోత ఇతివిజ్ఞాయతే॥

వ్యా॥ పురః ఏనందధాతీరి పురోహితః=క్షత్రియవైశ్యయోర్ధ్వారామికః=అభిజనవిద్యావృత్త సహితః తస్య ప్రవరేణ రా

జాలభిషిక్తః-ప్రవృణోతే=బ్రాహ్మణోపిరాజ్యం ప్రాప్తః పురోహితప్రసరేణ ప్రవృణోతే।

టీ: రాజా=(అభిషిక్తుడైన)రాజా, పురోహితస్య=పురోహితుని, ప్రసరేణ=ప్రసరచేత, వృణోతే=వరించవలయును, ఇతి=అని, బ్రాహ్మణే=తెలియఁబడుచున్నది. (బ్రాహ్మణుఁడు రాజ్యమును పొందినవాడైతే అతఁడున్న పురోహితుని ప్రసరతోటి వరించవలయును.

మూ॥ అధానంప్రజ్ఞాత బంధురాచార్యా

ముష్యాయణమనుబ్రవీత్।

టీ: అథ=అనంతరము, అనంప్రజ్ఞాత బంధుః=బాగుగా తెలియఁబడని ఋషిప్రవరముగం (బ్రాహ్మణుఁడు) ఆచార్యముష్యాణాః=ఆచార్యునిప్రవరము, అనుబ్రవీత్=వరుసగా చెప్పవలయును. (క్షత్రియునివిషయములో పురోహితప్రవరమును చెప్పవలయును)

క్షత్రియవైశ్యులున్న బాగుగా తెలియబడని ఋషిప్రవరముగల బ్రాహ్మణులు, తమపురోహితునియొక్క ప్రవరముతో వరించవలయునని ఆ పస్తంబ ప్రవరకాండములో చెప్పబడియె.

మూ॥ భృగువాణాం సవివాహోస్తి చతుర్ణామాదితోమిధుః।

తైతాదయస్త్రియస్తేషాం వివాహోమిధివ్యతే।

తా॥ మొరలు నాలుగైన భృగులకు, ఒకరికొకరు పెండ్లిలేదు. తైత్తిరాదులైన ముగ్గురు వారలకు పెండ్లిఒకరికొకరు ఇష్టముగా నున్నది.

మూ॥ మణ్ణాంవైగౌతమాదీనాం వివాహో నేవ్యతేమిధః।

దీఘతమాకౌచధ్యః కక్షీవాన్త్యైక గోత్రజాః।

తా॥ అటుగల్గిన గౌతమాదులకు పెండ్లిఒకరికొకరు ఇష్టములే.

దుగదా! దీఘతమ అనుఋషి, ఔచధ్యలనుఋషి, కషీవాన్
అనుఋషియును, ఒక గోత్రమునందు బుట్టినవారలు.

మూ॥ భరద్వాజగ్ని వేశ్యరాః శుంగాః శైశిరయః కతాః॥

ఏతేనమానగోత్రాః స్యుర్గగాన్ నేకేనదంతివై॥

తా॥ భరద్వాజ, అగ్ని వేశ్య, ఋషి అనుఋషులును, శుంగ
ఋషియును, శైశిరయిషియును, కతఋషియును, వీరలు ఒక
గోత్రముగలవారులుగా అగుచున్నారు. కొందరు సమానగోత్ర
ములుగా చెప్పుచున్నారు.

మూ॥ పృషదశ్వా ముద్గలా విష్ణువృద్ధాః

కణ్వోగస్త్యౌ హరితస్సంకృతిః కపిః॥

యస్కుశ్చేషాం మిథఞ్మహివాహః

సర్వైరన్యైశ్చైవమదగ్నాదిభిశ్చ॥

తా॥ పృషదశ్వలును, ముద్గములును, విష్ణువృద్ధులును, కణ్వ
కుసు, అగస్త్యుడును, హరితుడును, సంకృతియును, కపియును,
యస్కుడును, వీరలకు పరస్పరము పెండ్లి ఞ్మము సమస్తలయిన
ఇతరులయినచోమదగ్ని మొదలగు వానిచేత వివాహముఞ్మ మైరది.

మూ॥ యావస్పిచానగోత్రా సస్యిర్యిశ్వామిత్రోనవర్తతే॥

తావద్యస్థిశ్చాత్రిశ్చ కశ్యపశ్చ పృథక్ పృథక్॥

తా॥ ఎంతవరకు విశ్వామిత్రుడు ఉంచున్నాడో, అదివరకువ
శ్మిండును, అత్రియును, కశ్యపుడును, వేర్వేరుగా ఒకగోత్రముల
వారలు అగుచున్నారు.

మూ॥ ద్వా ర్షేయాణాం త్రా య్షేయ సన్ని పాతే అవివాహాః
 త్రా య్షేయాణాం పంచా య్షేయ సన్ని పాతే అవివాహాః॥

తా॥ రెండుప్రవరములుగల వారలకు మూ య్షప్రవరములుగల వారలయొక్క చేరడమునందు వివాహములేదు. మూడు ప్రవరములుగలవారలకు ఐదుప్రవరములుగల వాధలయొక్క చేరడమునందు వివాహములేదు.

మూ॥ భృగూణాం అంగిరసాంతపసాశ్వధ్వం॥

తా॥ భృగ్వంగిరసులు చాలాగొప్పయులు వారిసంతతివారలు బాహుశ్యముగా విస్తరించియుండుటచే నాయులు ప్రవరలలోవచ్చినను పరస్పర వివాహములు చేసికొనవచ్చును.

మూ॥ ఏకఏవముషిర్యావత్ ప్రవరేష్యనువర్తతే॥

తావత్సమాసగోత్రత్వ మస్యత్ర భృగ్వంగిరసాంగణాత్

తా॥ ప్రవరములయందు ఏంతవరకు ఒకేముషి అనునర్తించుచున్నాడో అంతవరకు భృగ్వంగిరులయొక్క గణముకంటె వేరుచోట సమాసగోత్రముగలది.

మూ॥ ఇత్యసమాస ప్రవరైర్వివాహో వివాహాః॥

తా॥ గనుక భిన్నప్రవరముగలవారిలోగూడ వివాహము చేయవచ్చును.

1. యాజ్ఞవల్క్యుః:

చేవరాతా ధ్యేతితమయం త్వోలకివాలకి యజ్ఞవల్క్కిలూక బృహదగ్ని బభృహపిని శాలావతిశాలంకాయన కాలబహుః లేమాం

త్రాష్టరేయః వైశ్వామిత్ర దైవరాశౌతి॥

తా॥ చికితాః, మనుతంతవః, ఔలకాయః, వాలకాయః, యాజ్ఞవల్క్యా, ఉలూకాః, బృహదగ్నయః, బభ్రవః, శావిశయః, శాలవతః, శాలంకాయనాః, కాలబవాః. ఈ పేర్లుగలవారు దేవరాతవంశీకులుగాన వైశ్వామిత్ర, దైవరాత, జోదవ. అని ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరమును చెప్పవలెను. వీరిప్రధానఋషివిశ్వామితృదు.

యాజ్ఞవల్క్యనాం వైశ్వామిత్ర దైవరాశౌతి, త్రాష్టరేయ ప్రవరాన్విత యాజ్ఞవల్క్యగోత్రః సామవేదశ్చ ఖాధ్యాయీ కాత్యాయనీ సూత్రః (కృష్ణమూర్తి) శర్తాహంభోఅభివాదయే॥ ఈగోత్రముగలవారి

ఇంతి పేర్లు.

1. కుప్పిలివారు.	5. కొట్టక్కివారు.
2. ప్రతాపరావువారు.	6. తట్టికోటవారు.
3. మగడవారు.	7. గలావిల్లివారు.
4. బొండపిల్లివారు.	

ఈ సంశస్థులలో కొందరు ఉలూకఋషిగోత్రమును చెప్పెదరు. ఔలుక, వాలక, ఉలూక, యాజ్ఞవల్క్య, అనుఋషులు ఒక్కరేగాన యాజ్ఞవల్క్య అని చెప్పటయేనని యైవది.

౨. భరద్వాజఋషిః

భరద్వాజనాం అంగిరస బార్హస్పత్య భరద్వాజేతి త్రాష్టరే

య ప్రవరాన్విత బౌరద్వాజగోత్రః సామ వేదశ్శాఖాధ్యాయీ
కాత్యాయనీ సూత్రః (.....)శర్తా హంభోఅభివాదయే వీః
ప్రధానఋషులు భరద్వాజ, అంగిరస. ఈగోత్రముగలవారి

ఇంటి పేర్లు.

1. పక్కివారు.	11. వీరఘట్టపువారు.
2. భోగిలవారు.	12. దధిరావు గారు.
3. రాయఘడవారు.	12. కూరాడవారు.
4. మద్దారావువారు.	13. శేగిడివారు.
5. రాజేటివారు.	14. మణి సాత్పనివారు.
6. డొంకాడవారు,	15. నాగమణివారు.
7. సింహావువారు.	16. చౌధరివారు.
8. వంతరాంవారు.	17. కొట్టినవారు.
9. బెహరావారు.	

3. శుంగఋషి:

శుంగానాం అంగిరస బౌర్హస్పత్య భారద్వాజేతి త్ర్యావేయ
ప్రవరాన్విత శుంగగోత్రః సామ వేదశ్శాఖాధ్యాయీ కాత్యాయ
నీసూత్రః (.....)శర్తా హంభోఅభివాదయే.

ఈ శుంగగోత్రీకులు, అంగిరస, బౌర్హస్పత్య, భారద్వాజ.
అనిముగ్ధుల దుష్టలుగల ప్రవరమును చెప్పవలయును. ఈగోత్ర
ముగిలవారి ప్రధానఋషులు భరద్వాజ, అంగిరస.

ఇంటి పేర్లు.

1. శతమంతరావువారు — 2.

4. గౌతమ ఋషి:

గౌతమానాం అంగీరసాయన్య గౌతమేతిత్రాక్షేయ ప్రవ
రాన్విత గౌతమగోత్రః సామవేదశ్శాఖాధ్యాయా కాత్యాయనీ
నూత్రః (.....) శర్తాహంభో అభివాదయే!

తా! గౌతమ గోత్రములకు అంగీరస, ఆయాన్య, గౌతమ అని
ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరమును చెప్పవలయును. వీరిప్రధానఋ
షులు—గౌతమ, అంగీరస ఈగోత్రముగలవారి

ఇంటి పేర్లు.

1. కరకవల్లవారు.

4. పాత్యనిమహంతివారు.

2. రొట్టవల్లవారు.

5. మామిడిపిల్లివారు.

3. పుద్దవోలువారు.

5. ఆత్రేయ ఋషి:

అత్రిణామాత్రే యార్చనాన సస్యావాశ్వేతి త్రాక్షేయప్ర
వరాన్విత ఆత్రేయగోత్రః సామవేదశ్శాఖాధ్యాయా కాత్యాయ
యనీనూత్రః (.....) శర్తాహంభో అభివాదయే!

తా! అత్రిగోత్రముగలవారికి ఆత్రేయ, ఆర్చనాన, సస్యావా
శ్వ అనుముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరమును చెప్పవలయును. ఈ
గోత్రముగలవారి ప్రధానఋషి అత్రి.

ఇంటి పేరు.

వాండ్రంకివారు.

8. కొండవల్లవారు.

ములగవల్లవారు.

6. ముద్గలఱుషి.

అథాముద్గలానాం అంగిరస భార్యశ్వ మాద్గల్వేతి త్ర్యాశ్చే
య ప్రవరాన్విత మాద్గల్వగోత్రః సామవేదశ్శాఖాధ్యాయీకా
త్యాయనీ సూత్రః (.....)శర్వాహంభో అభివాదయే.

తా! ముద్గలగోత్రీకులకు అంగిరస, దర్మాశ్వ, మాద్గల్వ, అని
ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరము అపవర్ణంభ ప్రవరకాండ ప్రకార
ముచెప్పదురు. కొందరు అశ్వలాయన ప్రవరకాండ ననుసరించి

మూ! ముద్గలానాం అంగిరస భార్యశ్వ మాద్గల్వేతి

తాక్ష్యం హైశేబ్రవతే తి త్యాంగి

రసంతాక్ష్యభార్యశ్వ మాద్గల్వేతి

తా! అంగిరస, భార్యశ్వ, మాద్గల్వ, అనిముగ్గురుఋషులు
గల ప్రవరమును చెప్పదురు. మరికొందరు అంగిరసపదమును వి
డచి తాక్ష్యపదమునుచేర్చి, తాక్ష్య, భార్యశ్వ, మాద్గల్వ,
అని చెప్పెదరు వీరల ప్రధానఱుషి అంగిరస ఈగోత్రముగలవారి

ఇంటి పేరు.

1. శేఖరమహంతివారు.

4. రేగవారు.

2. పంచాదివారు.

5. తామరఖండివారు.

3. మార్కొండవారు.

7. వసిష్ఠఋషి:

మూ॥ నాసిష్ఠేతి వసిష్ఠానాం యేన్య

ఉపమన్యు పరాశరకుండునేభ్యః॥

తా॥ వసిష్ఠగోత్రమువారికి ఉపమన్యు, పరాశర, కుండినఋషులకంటె ఎవరు. ఇతరులోవారు వాసిష్ఠుని ఒకఋషిగోత్రము నుగలవారు. వీరిప్రధానఋషి వసిష్ఠ. ఈగోత్రముగలవారి

ఇంటి పేర్లు.

1. శింగుమహంతివారు. |

8. కుండినఋషి:

అథకుండినానాం త్ర్యామేయః॥ వాసిష్ఠమైత్రా హా కౌండిన్యేతిప్రవరాన్వితకౌండిన్యనగోత్రః సానువేదశ్శాఖాధ్యాయాశ్చాత్ర్యానుసూత్రః (.....) శర్తాహంభోఅభివాదయే॥

తా॥ కౌండిన్యగోత్రముగల వాసిష్ఠ, మైత్రావరుణ, కౌండిన్య, అనిముగ్గురుఋషులగుట ప్రవరము చెప్పవలెను. వీరి ప్రధానఋషి వసిష్ఠ. ఈ గోత్రముగలవారి

ఇంటి పేర్లు.

1. మగ్నివారు.

3. మరహరిరావువారు.

2. గజగంటరావువారు.

4. అమరాంవారు.

9. పరాశరఋషి:

అథ పరాశరానాం త్ర్యామేయః॥ వాసిష్ఠశాక్త్యపారాశర్యేతి ప్రవరాన్విత పరాశరగోత్రః సానువేదశ్శాఖాధ్యాయాశ్చ

కాత్యాయనీనూత్రః (.....) శ్రామాహంభో అభివాదయే॥

తా॥ పరాశరగోత్రీకులకు వాసిష్ఠ, శాక్త్య, పరాశర్య, అని ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరమును చెప్పవలయును. వీరి ప్రధానఋషి వసిష్ఠ. ఈ గోత్రముగలవారి

ఇంటి పేర్లు.

1. నీలాడివారు.

10. ప్రతీశ్వర ఋషిః.

ప్రతీశ్వరానాం సప్తాక్షేయః । మనుమాండవ్య లోహితపు
హుహపరాశర నైద్యవప్రతీశ్వరేతి ప్రవరాన్విత ప్రతీశ్వర గో
త్రః సామవేదశ్శాఖాధ్యాయీ కాత్యాయనీనూత్రః (.....)
శ్రామాహంభో అభివాదయే॥

తా॥ ప్రతీశ్వరగోత్రీకులకు మను, మాండవ్య, లోహిత, పుహు
ఋహ, పరాశర, నైద్యవ, ప్రతీశ్వర, అని సప్తఋషులుగల ప్రవ
రమును చెప్పవలెను. వీరి ప్రధానఋషి పరాశర. ఈ గోత్రము
గలవారి

ఇంటి పేర్లు.

1. చక్రధరమహంతివారు.

11. శాండిలఋషిః.

అథశాండిలానాం ద్వాక్షేయః । దైవలాసికేతి ప్రవరాన్విత
శాండిలగోత్రః సామవేదశ్శాఖాధ్యాయీ కాత్యాయనీనూత్రః
(.....) శ్రామాహంభో అభివాదయే॥

తా! శాండిలవంశీకులకు దైవల, అసీత, అనిశ్చిద్రుఘులుగ
ల ప్రవరమును చెప్పవలయును.

మూ! త్ర్యాశేయముహైకేశకాశ్చవ దైవలాసితేతి!

తా! కొంతమంది ముగ్గురుఘులుగల ప్రవరము చెప్పవలెన
ని చెప్పెదరు. కాశ్చవ, దైవల, అసీత, అనిప్రవరమును చెప్పవ
లయును. లేదా

మూ! శండిలానాం శాండిలాసితదైవలేతి!

తా! శాండిల, అసీత, దైవల. అనిముగ్గురు ఘులుగల ప్రవ
రమును చెప్పెదరు. వీరిప్రధానఋషి కశ్యప. వీరి

ఇంటి పేర్లు.

1. ఇప్పిలివారు.	5. నందిగాంవారు.
2. బలివాడవారు.	6. కవిటిభద్రవారు.
3. ఆమిటివారు.	7. రావిపల్లివారు.
4. లోచర్లవారు.	

12. కశ్యప ఋషి:

కశ్యపానాం కాశ్యపావత్సరాసితేతి త్ర్యాషేయ ప్రవ
రాన్విత కాశ్యపగోత్రః సామ వేదశ్శాఖాధ్యాయా కాత్యాయ
నీసూత్రః(.....)కర్తాహంభోలభివాదయే!

తా! కశ్యపగోత్రీకులకు కాశ్యప, అవత్సర, అసీత, అనిము
గ్గురు ఘులుగల ప్రవరమును చెప్పవలయును. వీరిప్రధానఋషి
కశ్యప. ఈ గోత్రముగలవారి

ఇంటి పేర్లు.

1. డబ్బీరువారు.	5. కోటగండ్రేమవారు.
2. త్రేడవారు.	6. ఖస్సావారు.
3. లాపేటివారు.	7. పురుషోత్తమహంతివారు.
4. రాజాపురంవారు.	8. పద్మాపురంవారు.

13. శ్రీవత్సలుషి.

జామదగ్నవత్సః తేహంపంచాక్షరేయో! భార్గవచ్యవనా
 ప్నవానౌత్వ జామదగ్నే తిప్రవరాన్విత శ్రీవత్సగోత్రఃసామవేద
 శ్శాఖాధ్యాయా కాత్యాయనీసూత్రః(.....) శర్మా హంభో
 అభివాదయే!

ఈ శ్రీవత్సకులోత్పన్నులు, జామదగ్ని సంతానులైడి
 న్నాఁడు. వీరికి భార్గవ, చ్యవన, అష్టవాన, ఔత్వ, జామదగ్న
 అని పంచయుష్టులుగల ప్రవరమును చెప్పవలెను. కొందఁడు భా
 ర్గవ, చ్యవన, అష్టవాన, అనిముగ్గురుయుష్టులుగల ప్రవరము
 ను చెప్పుదురుగాని అశ్వలాయనకపస్తంబ ప్రవరకాండలననుసరిం
 చి పంచయుష్టులుగల ప్రవరమునే చెప్పవలయును. వీరివ్రధానలుషి
 భర్త. ఈగోత్రముగలవారి ఇంటి పేర్లు.

1. రాజసాత్పనివారు.	5. జొద్దుమహంతివారు.
2. పదాసిప్రనివారు.	6. పోలుమహంతివారు.
3. అంపతొంవారు.	7. పోతుమహంతివారు.
4. సందిగాంవారు.	8. పోలాకివారు.

14. అంగిరసఋషి.

అథాంగిరసానాం త్ర్యక్షేయః అంగీరసాయాస్య గౌతమేతి ప్రవరాన్విత అంగీరసగోత్రః సామవేదశ్శాఖాధ్యాయీ కాత్యాయనీనూత్రః (.....) శర్మాహంభోలభి వాదయే॥

తా॥ అంగిరసగోత్రీకులకు గౌతమ, ఆయాస్య, అంగీరస, అని ముగ్గురు ఋషులుగల ప్రవరము చెప్పవలయును. ఈ ఋషియొక్క సంతతివాసు నాగేశ్వర, నగంగీరస, అనిప్రవనామములతో గోత్రములను గూడవాడుకచేయుదురు. గాని అవి ఋషిగోత్రములుగావు. వీరిప్రధానఋషి అంగిరస. ఈ గోత్రముగలవారి

ఇంటి పేర్లు.

1. నౌపడావారు.	9. పెదపెంకివారు.
2. రఘు సాత్యనివారు.	10. సంతపురిటివారు.
3. పురిటివారు.	11. మక్కువవారు.
4. కంఠిమహాంతివారు.	12. అనంతపట్నాయకునివారు.
5. నాగుమహాంతివారు.	13. పట్నాయకునివారు.
6. జగ్గుమహాంతివారు.	14. కల్లెపల్లివారు.
7. నారాయణమహాంతివారు.	15. మడ సాంవారు.
8. పొట్నూరువారు.	16. మండవకురిటివారు.

15. కాసికఋషి.

చిత్రగాలవకాలబవమనుతన్తు కుసికానాం వైశ్యామిత్ర దైవరాకడలేతిత్ర్యక్షేయప్రవరాన్వితకాసికగోత్రః సామవేదశ్శాఖా

ధ్యాయాకాత్యాయనీసూత్రః(.....)శర్తాహంభోఅభివాదయే!

తా! చికిత, గాలవ, కాల, బవ, మను, తన్తు, కుసిక, గోత్ర
ములవారికి, వైశ్యామిత్ర, దైవరాత, జేదల, అనుముగ్గురు యు
వకులుగల ప్రవరమును చెప్పవలయును. వీరిప్రధానరుషి అంగిరస.
ఈ గోత్రముగలవారి

ఇంటి పేర్లు.

1. యెల్లుమహంతివారు.	5. బలరామమహంతివారు
2. కాసిమహంతివారు.	6. సాలెహుండాంవారు
3. రాజమహంతివారు.	7. తోగంగివారు.
4. దుర్గుమహంతివారు.	8. కొల్లాంవారు.

16. వారితరుషి.

అథవారితానాం త్ర్యంశేయః అంగిరసాంబరీషయావనాశ్వే
త్రివరాన్విత వారితగోత్రః సామవేదశ్శాఖాధ్యాయా కాత్యాయనీసూత్రః (.....) శర్తాహంభోఅభివాదయే!

తా! వారితగోత్రీకులకు అంగిరస, అంబరీష, యావనాశ్వ అ
నిముగ్గురు దుష్టులుగల ప్రవరమును చెప్పవలెను.

మూ! మాంధాతారం హైశేత్రువతేతత్యాంగిరసం

మాంధాత్రం బరీషయావనాశ్వేతి!

తా! కొందరు అంగిరసపదమును విడచి మాంధాత్యపదము
నువేసి, మాంధాత్య, అంబరీష, యావనాశ్వ, అనిచెప్పుచున్నా
రు. వీరిప్రధానరుషి అంగిరస. ఈ గోత్రముగలవారి

ఇంటి పేర్లు.

1. నరశిపురంవారు. | 2. దామోదర సాత్యనివారు.

17. శంఖ రుషి.

అథశంఖానాం, అంగిరసాంబరీష యశావనాశ్వేతి త్రాష్టరేయ
ప్రవరాన్విత శంఖగోత్రః సామవేదశ్శాఖాధ్యాయా కాత్యాయ
నీనూత్రః (.....) శర్తాపాంభోఅభివాదయే||

తా|| శంఖగోత్రముగలవారికి అంగిరస, అంబరీష, యశావనా
శ్వ, అనుముగ్గురు రుషులుగల ప్రవరమును చెప్పవలెను. వీరి ప్ర
ధానరుషి అంగిరస. వీరి

ఇంటి పేర్లు.

- 1 బాడంగివారు. |

మ రా.

ఈ పైనుదహరించిన గోత్రీకులుగాక మరికొన్ని శాఖలవారు
నీకలింగదేశంబులో నచ్చటచ్చటగలరు. కొందరు జాతినంకరము
న కొందరు ఆచారలోపమున మరికొందరి సంఘీకులులేని దూర
పుడేశములకు లౌకికవృత్తిచేబోయి యచ్చట నివసించుటచేత
ను వేర్వేరుశాఖలుగ విభజింపబడిరి. ఆర్యులీ కలింగదేశమునకు
వచ్చిన తరువాత వారిలోకొందరు వణిగ్యావ పారములకై మచి
లీబండరాది యితర దక్షిణ ప్రాంతపురేవులకుబోయి యచ్చట

స్థిరవాసులై నానాటికి తూర్పుదేశమునయున్న సంఘముతో సం
బంధ బాంధవ్యంబులు విడనాడి ఉత్కల సాంప్రదాయకమును
విడచి ఆంధ్రులతోగలసి వారియాచారముల ననుసరించి సంచ
రించుచుందురు. వీరలుత్కలబ్రాహ్మణ శాఖలోనివారగుటచే శి
ష్టకరణంబులని పిలువబడి ద్విజులసబడుదురు. రెండవ కూర్పు
లో వీరలయొక్క గోత్ర పౌనరాది విషయంబులు గనుగొని
వక్కాణింపబడును.

గద్య! ఇది శ్రీమద్గోపాల కృష్ణ పర బ్రహ్మ కరుణా కటాక్ష
లబ్ధ విద్యావైభవ కాత్యాయని సూత్రయాజ్ఞ వల్క్య
గోత్రగౌడ బ్రాహ్మణ శిష్టకరణ వంశోద్భవ కుప్పిరి
రంగయాఖ్య చతుర్థతనయ నయగు విధేయ
కృష్ణమూర్తి నామధేయ ప్రణీతంబైన
శ్రీమదుత్కల విప్రవంశ ప్రదీపిక
యను గ్రంథంబునందు
పంచమాధ్యాయము
సంపూర్ణం.

కృష్ణార్పణమస్తు.

1077H

